

Dezinformácie a ich vplyv na slovenskú spoločnosť

**Správa z okrúhleho stola slovenských expertov *Tovarníky*,
23.-24. júna 2022**

Vladimír Tarasovič
Juraj Sýkora
Elemír Nečej

Obsah

1. Úvod
2. Zhrnutie
3. Výročná správa o dezinformáciách na Slovensku 2021
4. Definovanie a deskripcia problému dezinformácií
5. Ekonomické aspekty dezinformácií
6. Boj proti dezinformáciám – hľadanie synergie
7. Odporúčania
8. Problémy pre politickú diskusiu

Prílohy:

- A. Program

1. Úvod

Šírenie dezinformácií v slovenskej spoločnosti sa za posledné roky výrazne zintenzívnilo a to predstavuje výzvu nie len pre vládny, ale aj mimovládny sektor. Preto sme sa v Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku (ďalej ako SFPA) v spolupráci s Nadáciou Fridricha Eberta (ďalej ako FES) rozhodli pre zorganizovanie expertného okrúhleho stola, kde môžu vybraní odborníci diskutovať o aktuálnych výzvach a ich možných riešeniach. Okrúhly stôl „*Dezinformácie a ich vplyv na slovenskú spoločnosť*“ (program v prílohe č. 1), sa uskutočnil v dňoch 23. – 24. júna 2022 v Tovarníkoch a jeho zámerom bolo:

- vytvoriť priestor a prostredie na otvorenú diskusiu expertov o dezinformáciách a ich vplyvu na slovenskú spoločnosť;
- prezentovať súčasné poznatky a skúsenosti o tejto téme;
- identifikovať oblasti, ktoré môžu mať zásadný vplyv na slovenskú spoločnosť; - odporučiť možné riešenia.

Účastníkmi expertného okrúhleho stola boli experti z rôznych štátnych inštitúcií, mimovládnych organizácií a súkromných firiem zaoberajúcich sa dezinformáciami v teoretickej ale aj praktickej rovine.

2. Zhrnutie

Okrúhly stôl bol zameraný na tri oblasti a teda pozostával z troch panelov:

- Definovanie a deskripcia problému dezinformácií;
- Ekonomické aspekty dezinformácií;
- Boj proti dezinformáciám – hľadanie synergie.

Okrem zmienených panelov bola na úvod okrúhleho stola odprezentovaná výročná správa o dezinformáciách na Slovensku za minulý rok, *Slovakia – Annual Report on Disinformation 2021*¹, ktorá predstavovala otvorenie podujatia ako aj úvod do problematiky šírenia dezinformácií na Slovensku.

Na záver prvého dňa sa konala aj neformálna diskusia na tému *Dezinformácie a propaganda vo vojensktve – minulosť a súčasnosť*.

¹ Dostupné online: Infosecurity.sk, Výročná správa o dezinformáciách na Slovensku 2021, 27. februára 2022, <https://infosecurity.sk/dezinfo/slovakia-annual-report-on-disinformation-2021/>.

3. Výročná správa o dezinformáciách na Slovensku 2021

Prezentovaná štúdia sa sústredila na analýzu dezinformačných naratívov v roku 2021 prezentovaných na Facebooku, v médiách a na webstránkach. Z porovnania 150 príspevkov na Facebooku najviac pertraktované témy boli:

- Milan Lučanský
- COVID
- USA
- Rusko/Ukrajina - Maďarsko

Podľa štúdie bolo najviac priestoru venované témam súvisiacim s pandémiou COVID (zdraviu škodlivému noseniu rúšok, vakcínam – predovšetkým ruskému Sputniku, vakcinácii - čipovanie ľudí prostredníctvom vakcinácie). Okrem *Facebooku* sa najviac podobných dezinformačných príspevkov objavilo na webových stránkach, v médiách typu *Extra plus*, *Hlavný denník* a *Bádateľ*, ale aj na iných sociálnych sieťach.

Vysoká pozornosť bola venovaná aj Rusku a koncom roku 2021 predovšetkým v kontexte stupňujúceho vojenského nátlaku na Ukrajinu. V dezinformačných médiách a na sociálnych sieťach rezonovala taktiež energetická kríza a výbuch v českých Vrběticih. Celkovo analýza skúmaných tém ukázala ich vzájomné prelínanie, ako napríklad pri pro-ruskej rétorike, protiamerickej zameraní, využívaní tém spojených s covidom a post-covidové témy alebo aj zelené témy. Na základe uvedeného možno konštatovať, že Rusko bolo „stmelovacím prvkom“ dezinformačných naratívov.

Diskusia

Čo sa týka slovenskej scény, jedným z očakávaných prekvapení je návrat A. Belousovej na politickú scénu. Z analýzy jej vystúpení sa dá vydedukovať, že má zámer vrátiť sa do politiky a že na splnenie tohto cieľa má vytvorenú stratégiu. Jej vystúpenia a ich forma sú premyslené a je veľmi pravdepodobné, že využíva služby odborníkov na komunikáciu a zároveň absolvovala komunikačný tréning, resp. stále ho absolvuje.

Experti sa v diskusii tiež zamýšľali nad budúcim vývojom dezinformácií, napríklad aké sú predikcie vývoja zamerania dezinformačných aktérov na iné témy, než tomu bolo doteraz. Bude väčší dôraz napríklad na EÚ (energetika, migrácia, Brusel, ...), EÚ-Ukrajina, resp. NATO-Ukrajina?

V ďalšej časti diskusie sa experti venovali rôznym otázkam, ako napríklad spôsobu výberu aktérov, odkiaľ čerpajú dezinformátori informácie, ale aj spôsobu využívania informačných médií jednotlivými užívateľmi, ktorí dezinformácie čítajú. Rovnako sa experti zaoberali otázkou, či sa z analýz dá vydedukovať, na ktoré skupiny spoločnosti dezinformácie pôsobia. Diskutujúci sa zhodli, že samotní tradiční užívatelia sociálnych sietí nie sú sami o sebe tvorcami misinformácií, ale len ich diseminátormi. Skutočnými pôvodcami sú dezinformačné stránky, ktoré niektoré dezinformácie zdieľajú od iných domácich alebo zahraničných kanálov alebo si vymyslia vlastné.

Z diskusie vyplynulo, že je potrebné urobiť hlbšiu analýzu celého spektra dezinformačných naratívov, kto sú ich tvorcovia (možno dôvody ich vytvárania), akým spôsobom sa dostávajú k „užívateľom“ a kto sú tí užívatelia. Realizácia tejto iniciatívy má však niekoľko prekážok. Jednou z nich je samotné fungovanie Facebooku, ktorý sa síce dá sledovať od roku 2004, monitorovať sa však dajú len veľké príspevky. Ďalším problémom sú nedostatočné personálne kapacity Facebooku, ktoré monitorujú dezinformácie v našom regióne a aj fakt, že komunikácia

s Facebookom v kontexte dezinformácií je relatívne náročná, čo sa však môže po správe amerických kongresmanov z mája 2022 zmeniť².

Instagram funguje na inom princípe a v súčasnosti predstavuje menší problém, ako je Facebook. Problémom sú nové vzráhajúce sa sociálne siete, ako je napríklad Telegram, ktoré podliehajú minimálnej regulácii a priťahujú množstvo ľudí náchylných na dezinformácie. Prediktívne modely existujú, ale nie sú 100 percentné, dajú sa však vystihnúť trendy.

Čo sa týka prijímateľov dezinformácií, staršia generácia využíva viac printové médiá a mailovú korešpondenciu kým mladšia generácia čerpá informácie viac zo sociálnych sietí.

Možné závery a odporúčania z diskusie

Na základe diskusie a pertraktovaného záujmu zúčastnených expertov by malo byť cieľom vytvoriť tím spracovateľov, ktorý pripraví štúdiu/analýzu dezinformačných trendov na Slovensku.

² Viac napr. Americkí kongresmani píšú Zuckerbergovi, aby zasiahol proti hoaxom na slovenskom facebooku, 18. mája 2022, <https://svet.sme.sk/c/22913670/facebook-slovensko-hoaxy-usa-zuckerberg.html>.

4. Definovanie a deskripcia problému dezinformácií

Podstatnú časť panelu tvorila diskusia o terminológii a legislatíve v oblasti dezinformácií na Slovensku. Experti sa zhodli na potrebe upresnenia terminológie v oblasti dezinformácií, keďže jej súčasný stav je nedostatočný. Pokiaľ nebude v tejto oblasti jasne legislatívne stanovená a definovaná terminológia, nebude možné postihovať závadové fyzické a právnické osoby.

Diskusia

Otázka definície

Účastníci okrúhleho stola sa zhodli, že zatiaľ nemáme presnú a jednotnú definíciu dezinformácie. Nedostatkom je, že existujúce definície analytickej sféry nemajú v podstate žiaden vplyv na posudzovanie dezinformácií z hľadiska trestného práva. V právnej oblasti je v prvom rade potrebné jasne definovať hranicu medzi *úmyslom* a *negatívnym dopadom*, tzn. určiť, kedy môže nastať v rozpor so slobodou prejavu. V minulosti bol síce vypracovaný pojmový slovník, ale ten nie je kodifikovaný.

Jedným z jeho nedostatkov je, že nie je doplnený o zdroje, odkiaľ definície pochádzajú, ale aj preto, že neprešiel širšou odbornou diskusiou.

Vo vzťahu k definíciám sa objavil ešte jeden okruh otázok – do akej miery používať už čiastočne ustálenú anglickú terminológiu a do akej hľadať slovenské názvy. Jeden z názorov je, že pri oslovovaní širšej verejnosti je vhodnejšie využívať skôr slovenské názvy – lož, falošná správa, manipulácia, klamstvo, atď. Dá sa tak lepšie podfarbiť aj politický názor, ktorý býva často obsahom mnohých správ, ktoré môžu, ale nemusia byť dezinformáciou. Na tomto názore nebola zhoda. Oponenti boli názoru, že nie vždy je možné korektne (významovo) preložiť anglickú definíciu do slovenského jazyka bez toho, aby slovenským výrazom nebola deformovaná podstata definície v angličtine.

Legislatíva

Ďalšou nedoriešenou otázkou je legislatíva, ktorá zostáva najmenej pripravenou oblasťou. Takýto jav však nie je problémom len na Slovensku. Aj v rámci EÚ existujú štáty, ktoré nemajú legislatívu zameranú na dezinformácie (nehovoriac o legislatíve EÚ) a teda nedokážu adekvátne reagovať na dezinformačné aktivity jednotlivých aktérov. Podľa expertov je v prvom rade potrebné nájsť čo najkomplexnejšiu *právnu definíciu*, ktorá by jasne definovala dezinformáciu (dokedy je to *misinformácia* a odkedy *dezinformácia*), dezinformátora, amplifikátora, prenášača a ideálne nájsť zhodu na európskej úrovni.

Začať by sa malo s definovaním charakteristiky dezinformácií – *preukázateľnosť* a *škodlivosť*, ale pre zakotvenie definície do právneho poriadku však nestačí aplikovať len predchádzajúce dve tézy (*preukázateľnosť*, *škodlivosť*). Do úvahy sa musí brať aj *spoločenská nebezpečnosť* a *úmysel*. V súčasnosti sa nachádzame na začiatku procesu vyrovnávania sa s dezinformáciami. Bude to problémom najbližších rokov a to aj z dôvodu, že pri dezinformáciách ide vždy o trendové udalosti a nie o ustálené oblasti. V tejto súvislosti bolo v diskusii poukázané na problémy s obmedzením dezinformácií na Facebooku, ale aj s hľadaním právnych dôvodov na blokáciu webov, na zablokovanie dezinformátorov na Facebooku, Instagrame, Telegramu, Tik Toku a podobne.

Trendy v dezinformáciách, možnosti obmedzenia informácií

Z hľadiska *obsahových tém* sú dezinformátori v súčasnosti o krok vpred. Veľmi rýchlo pochopili silu nových sociálnych médií a rýchlo prešli od webových stránok k Facebooku,

Instagramu, Telegramu alebo Tik Toku. Dôležitú úlohu pri dezinformáciách zohráva aj *psychologická stránka*. Jej význam spočíva v tom, že využívaním emócií (strach z ohrozenia, zlosť, agresia) si užívatelia vypestujú závislosť na psychických reakciách. *Vytvárajú sa virtuálne komunity, skupinová identita, utvrdzovanie sa vo svojich názoroch a presvedčeniach vďaka skupine ľudí s podobným videním sveta*. V značnej miere k tomu prispievajú aj samotní politici a politické strany. Experti potvrdili, že sa vyskytujú aj prípady platenia *influencerov* Ruskou federáciou, ktorí majú vytvárať a šíriť naratívy korešpondujúce s ruskými záujmami.

Možné závery a odporúčania z diskusie

Prvé pozitívne skúsenosti s Facebookom má už aj Slovensko, a to vo forme zrušenia účtu politikovi šíriacemu dezinformácie a ruskú propagandu, Lubošovi Blahovi. Problémom je, že síce boli zrušené dáta účtov, ale nie je možné zistiť, do akej miery malo na zrušenie vplyv Slovensko alebo či podstatnú úlohu v tom zohral list amerických kongresmanov M.

Zuckenbergovi o dezinformačnom prostredí na Slovensku³. Ďalej sa diskutujúci zhodli tom, že Európska únia musí zohrávať oveľa väčšiu rolu ako je tomu v súčasnosti. V prvom rade by mala EÚ prijať kódex vo vzťahu k platformám a na základe neho vyvíjať na ich prevádzkovateľov tlak na jeho dodržiavanie. Pri porušovaní kódexu by mala EÚ pristupovať až k prijímaniu tvrdých sankcií. Experti skonštatovali, že sociálne siete sú podstatným bodom, na ktorý je nutné sa sústrediť, keďže pre množstvo ľudí predstavujú hlavný zdroj informácií. Dôvodom tejto zmeny je, že nastal *všeobecný pokles vplyvu klasických médií* (printové médiá, rozhlas). Výnimkou je čiastočne TV, ktorá je stále populárna pri istých vekových skupinách obyvateľov. Z diskusie v tomto paneli vyplynulo, že je potrebné:

- Nájsť riešenie v kontexte používania slovenských a anglických názvov (definícií), určiť implikácie. Z začiatku by sa malo s porovnaním jednotlivých výrazov – určiť, či postačuje jednoduché vysvetlenie alebo je nutné hľadať relevantný slovenský ekvivalent (na porovnanie sa dá využiť aj slovník hybridných hrozieb). Ako už bolo spomínané vyššie, zjednotenie terminológie je dôležité pre odbornú a aj právnu sféru. V prvej fáze by bolo najúčelnejšie vytvoriť *akademický slovník a terminologický slovník*. Čo sa týka bežnej populácie, tu je potrebné nájsť jednoduchý terminologický (slovník, ktorý by bolo vhodné používať pri edukačných aktivitách). Ich vytvorením by sa predišlo účelovému resp. nevedomému zamieňaniu pojmov.
- Vyvinúť oveľa väčší tlak na sociálne siete (ako sú Facebook, Instagram, Telegram, Tik Tok a iné)⁴, aby priebežne blokovali účty dezinformátorov, misinformátorov a iných problémových používateľov. Presadiť to však nie je v možnostiach žiadnej mimovládnej organizácie. Tie môžu pomôcť zodpovedným štátnym orgánom identifikovať

³ Podľa Roberta Barcu (jediný pracujúci fact-checker Facebooku na Slovensku), má Facebook na Slovensku 2,7 mil. užívateľov, in: Markíza TV noviny, Tlak na Facebook narastá. Možností, ako riešiť dezinformácie je niekoľko, 21. mája 2022, https://tvnoviny.sk/domace/clanok/176645-tlak-na-facebook-narastamoznosti-ako-riesit-dezinformacie-je-niekolko?campaignsrc=tn_clipboard.

⁴ Prvý júlový týždeň 2022 schválil Európsky parlament legislatívu o regulácii digitálneho prostredia. Tá sa dotkne predovšetkým technologických gigantov. Jedným z cieľov je ochrana používateľa pred škodlivým obsahom. Viac: Komentár Petra Bárdyho: Regulácia sociálnych sietí je dobrá správa, Aktuality.sk, 6. júla 2022 https://www.aktuality.sk/clanok/UfoVr5J/komentar-petra-bardyho-regulacia-socialnych-sieti-je-dobrasprava/?_ga=2.256910024.234807204.1657012877-657506643.1589994560.

problémových hráčov a navrhnúť riešenia, ktoré potom vláda môže presadiť, napríklad aj v rámci spolupráce v EÚ.

- Samostatným problémom sú algoritmy, ktoré sústavne privádzajú používateľov náchylných uveriť dezinformáciám na ďalšie závadové stránky. Pokiaľ sa nezmení fungovanie algoritmov, postihnutí užívatelia budú vystavovaní neustále väčšiemu počtu dezinformácií a dá sa predpokladať, že ich sami začnú šíriť.
- Ďalšími možnými riešeniami by mohli byť:
 - Vstup do médií – podať silný príbeh, ktorý je koncipovaný na základe princípov strategickej komunikácie. Ak je cieľová skupina definovaná ako ľudia, ktorí sú náchylnejší na dezinformácie a teda menej vzdelaná časť obyvateľstva, nie je efektívne poukazovať na ich inteligenciu a diskutovať *ad hominem*. Lepším nástrojom by mohla byť komunikácia vedúca k ich vlastnému uvedomeniu si reality prostredníctvom efektívnych komunikačných kanálov.
 - Využitie zábavných formátov typu „Milujem Slovensko“. Práve podobné populárno-náučné programy by mohli a mali slúžiť ako komunikačný kanál pre odovzdávanie faktov bežnému obyvateľstvu.
 - Infoblogy o dezinformáciách v tradičných médiách (napríklad Slovenský rozhlas a jeho regionálne vysielanie – Rádio Regina Východ, Rádio Regina Stred, Rádio Regina Západ), ktoré majú veľkú sledovanosť.

Pri všetkých spomínaných aktivitách je možné využiť skúsenosti akademickej sféry a mimovládnych organizácií.

5. Ekonomické aspekty dezinformácií

Experti privítali zaradenie ekonomickej problematiky do programu okrúhleho stola. Z diskusie vyplynuli tri oblasti, ktorým by mala byť v budúcnosti venovaná pozornosť:

- 1) Asymetria medzi *nákladmi*, ktoré vplyvom dezinformácií znáša spoločnosť a *zodpovednosťou* a *ziskami* korporácií (sociálne siete)
- 2) Problémy exaktného preukázania resp., vyčíslenia škôd.
- 3) Otázky metodológie – najst' metodiku merania dopadov dezinformácií.

Diskusia

Asymetria medzi nákladmi, ktoré vplyvom dezinformácií znáša spoločnosť a zodpovednosťou a ziskami korporácií

Podľa expertov existuje asymetria medzi nákladmi, ktoré pod vplyvom dezinformácií znáša spoločnosť a zodpovednosťami a ziskami spoločnosťami ako je Meta vlastníaca Facebook, a iné. USD. Pozornosť však nie je venovaná ekonomickým dopadom dezinformácií na slovenskú ekonomiku. Čiastočné vyčíslenie škôd je možné realizovať na prípade dvoch vln antivaxerskej dezinformačnej kampane (komplikácie v zdravotníctve, dopady na súkromné firmy, zvýšené náklady štátnej a verejnej správy), problémom je však neexistujúca *komplexná metodika na vyčíslenie škôd*.

Z hľadiska asymetrie medzi nákladmi štátu (spoločnosti) a ziskami korporácií sociálnych sietí existujú konkrétnejšie čísla. Príkladom je zisk korporácie Meta na Slovensku, ktorý sa pohybuje okolo 80 mil. Eur ročne. Na Slovensku je asi 2,7 mil. používateľov Facebooku a podľa odhadov jeden užívateľ generuje zisk približne 40 Eur. To však nie je základným problémom. Ten spočíva v tom, že korporácie neplatia dane na Slovensku ale v Írsku. Na Slovensku využívajú lacnú pracovnú silu, v porovnaní so ziskom majú nízke náklady, pretože využívajú ľudí pracujúcich na kontrakt⁵. Navyše zverejňovaním reklám, PR článkov a podobnými aktivitami spôsobujú veľmi často negatívne dôsledky, pretože tie sú nositeľmi najväčšieho počtu dezinformácií, s vplyvom na slovenskú spoločnosť.

Podarilo sa dosiahnuť čiastočné výsledky, keď boli vypnuté najagresívnejšie a najproblémovjšie stránky dezinformátorov. Korporácie však nezverejňujú informácie, koľko je na Slovensku podobných užívateľov a koľkí boli vypnutí práve zo Slovenska. Zároveň upozorňujú, že chyba v tejto oblasti je v jednotlivých štátoch, ktoré by mali prijať odpovedajúcu legislatívu a viac investovať do materiálneho a personálneho zabezpečenia.

Problémy exaktného preukázania (vyčíslenia) škôd, otázky metodológie

Experti sa zhodli, že ekonomické aspekty sú veľmi významné. Problémom je samotné vyčíslenie negatívneho dopadu dezinformácií. Príkladom môže byť otázka, do akej miery ovplyvnil odpor voči očkovaniu náklady nemocníc, resp. cenu zdravia. Škody boli síce spôsobené aj v súkromnom sektore, otázkou ale zostáva, kto je schopný pripraviť analýzu dopadu na súkromný sektor. Nakoniec, problémom je aj určenie kauzality medzi dezinformačným priestorom a dôsledkami jeho existencie a vplyvu – exaktné preukázanie. Nárast používania a vplyvu dezinformácií si vyžaduje intenzívnejšie sledovanie ich vývoja. Počas diskusie sa objavila otázka vzájomnej interakcie medzi dezinformáciami a „zelenou ekonomikou“ s podotázkou, či je možné vyčísliť, do akej miery dezinformácie ovplyvnili

⁵ Podľa expertov, pracuje na Slovensko pre korporáciu Meta / Facebook okrem už spomínaného 1 fact-checkera ešte 16 moderátorov – pozn. autorov.

nárast emisií alebo znehodnotenie životného prostredia. Podľa niektorých expertov totiž „zelené témy“ kulminovali už v roku 2021. Otázne tiež ostáva, do akej miery zapojiť do riešenia tohto problému politikov a politické strany. Na jednej strane môžu pozitívne ovplyvniť závažnosť jednotlivých tém (legislatíva), ale na druhej strane je len málo pravdepodobné, že by dokázali vstúpiť do problematiky metodológie vyčísľovania nákladov. Niektorí diskutujúci vyjadrili názor, že vyčísľovanie nákladov je čisto ekonomická otázka a zaoberať by sa tým malo predovšetkým ministerstvo financií a UHP⁶. Zástupcovia rezortov vidia možnosti jednotlivých rezortov vo vypracovávaní čiastočných analýz, naráža to na nedostatok zdrojov.

Otázky metodológie

Problém neexistencie metodológie vplyvu dezinformácií na ekonomiku bol podobne, ako aj v predchádzajúcich paneloch, často prezentovaný aj v tejto časti okrúhleho stola. Experti sa zhodli, že sa jedná o veľmi zložitý problém, ktorý si bude vyžadovať sústredenie síl celého spektra odborníkov a to nielen tých špecializujúcich sa na dezinformácie. Skúsenosti z predchádzajúceho obdobia ukazujú, že sa dajú čiastočne vyčíslieť škody pri dvoch vlnách antivaxerskej dezinformačnej kampane (komplikácie v zdravotníctve, dopad na súkromné firmy, zvýšené náklady štátnej a verejnej správy).

Možné závery a odporúčania z diskusie

Ústrednou témou diskusie počas okrúhleho stola bola potreba vyriešiť terminológiu a metodológiu spojenú s dezinformáciami. Možnosti riešenia tohto problému je potrebné hľadať v akademickej sfére (v prípade vplyvu dezinformácií na ekonomiku, najmä vo vzdelávacích inštitúciách ekonomického zamerania). Otázkou zostáva, kto a ako ich zapojí. Ani z diskusie sa nedá určiť, kto by na diskutovanej metodológii mohol pracovať. Prvým krokom by malo byť zavedenie väčšej koordinácie do výskumného úsilia medzi *mimovládnu* a *akademickou sférou* (napr. spolupráca na vytvorení metodológie, výmena údajov, analýza možných trendov, na ktoré bude potrebné zamerať pozornosť v budúcnosti).

Štát má možnosť, predovšetkým v spolupráci v rámci EÚ, vplývať na korporácie v dvoch smeroch. V oblasti *zdaňovania* a v oblasti *kontroly nad dezinformačnými stránkami*. Okrem toho, v spolupráci s ostatným členským štátmi EÚ môže vytvoriť určitý politický tlak na korporácie, aby v snahe dosiahnuť maximálne výnosy, nevyužívali reklamu, v rámci ktorej sú šírené aj dezinformácie.

Využívanie analytických útvarov *štátnych orgánov* na prípravu modelov boja s dezinformáciami. Ich druhou doménou by mala byť spolupráca v rámci EÚ. Niektorí experti otvorili v rámci tohto problému aj otázku zapojenia ministerstva financií a UHP do riešenia vplyvu dezinformácií na slovenskú ekonomiku. Na druhej strane, objavili sa názory, že odporúčania pre MF a UHP sa nejavia ako opodstatnené.

Tak mimovládne, akademické ako aj štátne inštitúcie by mali hľadať prepojenie na zahraničné organizácie, v prípade že sa venujú tejto problematike (spomenutý bol Similarweb).⁷ Problémom je neexistujúca *komplexná metodika na vyčíslenie škôd*.

⁶ ÚHP – Úrad hodnoty za peniaze – pozn. autorov.

⁷ Similarweb je poskytovateľ digitálnej inteligencie pre veľké, malé až stredne veľké podniky. Platforma poskytuje služby webovej analýzy a ponúka svojim odberateľom informácie o návštevnosti a výkonnosti webu ich klientov a konkurentov - pozn. autorov.

6. Boj proti dezinformáciám – hľadanie synergie

Prínosom tohto panelu bola skutočnosť, že experti si mohli vypočítať, resp. porovnať prístup vybraných ministerstiev, ktoré majú prvé skúsenosti s bojom proti dezinformáciám. V paneli vystúpili zástupcovia troch ministerstiev – zahraničných vecí, školstva a vnútra, ktorí odprezentovali prístupy ministerstiev k problematike dezinformácií. Na ministerstve zahraničných vecí riešia problematiku dezinformácií prostredníctvom oddelenia *strategickej komunikácie (disponuje digitálnym a tlačovým oddelením a oddelením verejnej diplomacie)*⁸. Strategická komunikácia je vzhľadom na silnejúce politické povedomie viac orientovaná na domácu verejnosť. Okrem toho riešia aj otázku vnútorného vzdelávania, predovšetkým v rámci prípravy vysielaných pracovníkov na zahraničné pozície. Podľa informácie aj v rezorte existujú ľudia, ktorí podliehajú konšpiračným teóriám.

Zároveň koordinujú spoločné záujmy s ostatnými ministerstvami a na koordináciu strategickej komunikácie by mala pomôcť centrálna jednotka na úrade vlády

Z diskusie vyplynulo, že u občanov nie je dostatok informácií a MZVEZ môže dávať informácie na ostatné ministerstvá – zdieľanie informácií, zdieľanie analytických údajov. Diskusia zároveň ukázala, že predstavitelia MZVEZ nie sú za vytvorenie centrálnemu orgánu analýz (nie sú za vytváranie nových inštitúcií) a preferujú vyššiu kompetenciu rezortov v tejto oblasti

Ministerstvo vnútra sa dezinformáciám na dvoch pracoviskách. V rámci správnej časti MV na Inštitúte správnych a bezpečnostných analýz Ministerstva vnútra SR a na Prezídiu Policajného zboru funguje už päť rokov Odbor komunikácie a prevencie, ktorý sa zameriava na upozorňovanie na najmasovejšie a verejne zdieľané dezinformácie. Podľa nich sa zvolená komunikačná stratégia ukázala byť ako správna, čo potvrdzuje aj rozsiahla *Správa o dezinformáciách na Slovensku v roku 2021*⁹.

V diskusii bolo upozornené na skutočnosť, že pôsobenie oddelenia strategickej komunikácie je prispôbené podmienkam, možnostiam a personálnemu obsadeniu MV SR. MV SR sa snaží rozšíriť svoje možnosti, ale vo vzťahu k verejnosti sa Policajný zbor sústreďuje na boj proti drogám s dôrazom na všetky typy škôl. Problematiku dezinformácií zatiaľ nemá vo svojej agende. Na rezorte si rovnako uvedomujú, že je potrebné viac pozornosti venovať do vnútra policajného zboru, pretože evidujú veľa policajtov, ktorí sú ovplyvňovaní dezinformáciami.

Čo sa týka ministerstva školstva, to zatiaľ nezpracovalo otázky dezinformácií do školských osnov z dôvodu zložitosti procesu. Rozhodlo sa zaradiť túto problematiku do *neformálneho vzdelávania* a financovať ju z nového dotačného systému. Hoci je celý proces komplikovaný (záujemcovia - jednotlivci aj organizácie musia splniť stanovené podmienky a byť zaradení do „Katalógu s dosahom na školy“, predstavuje to významný krok dopredu. Ministerstvo tiež pracuje na stratégii digitálnej transformácie.

Možné závery a odporúčania z diskusie

Diskusie v tomto paneli potvrdila dlhodobú skúsenosť, že rezorty nemajú záujem na vytvorení centrálnemu analytického, alebo školiaceho orgánu a skôr preferujú, aby problematika dezinformácií bola v kompetencii rezortov. Zdôvodňujú to tým, že rezorty najlepšie poznajú vlastné problémy. Skôr preferujú výmenu informácií či lektorov.

⁸ Oddelenie strategickej komunikácie je zaradené pod komunikačný odbor – poznámka autorov.

⁹ <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=policia-spristupnila-suhrnnu-spravu-o-dezinformaciach-naslovensku-v-roku-2021>

V diskusii odznel aj návrh využiť pre vzdelávanie existujúce programy formou hier o ochrane financií, hackerských útokoch apod. Existuje možnosť použiť podobný prístup aj k téme dezinformácií.

Príloha č. 1: Program

Otvorenie zástupca SFPA, Bratislava a zástupca FES Slovensko,
Bratislava

Úvodný vstup do projektu

Keynote Speech: Slovensko – výročná správa o dezinformáciách 2021

I. Panel: Definovanie a deskripcia problému dezinformácií

Fake News, resp. dezinformácie? Pôvod dezinformácií a propagandy – štátni aktéri, ideologické skupiny, ekonomické záujmy; šírenie dezinformácií a propagandy – sociálne siete, kybernetické útoky; dezinformácie a propaganda z pohľadu užívateľa – emócie, snaha o upútanie, nie vždy sú úplne falošné, chytľavé naratívy, negatívne komentáre, nenávisťne vystúpenia; dezinformácie a propaganda na sociálnej úrovni – oddelenie pravdy od klamstva je zložité, využívanie iných výrazových prostriedkov než je text, trollie farmy, demokratická apatia

Neformálna diskusia: Dezinformácie a propaganda vo vojenstve – minulosť a súčasnosť

II. Panel: Ekonomické aspekty dezinformácií *Ekonomické stránky a dopady dezinformácií sú v odbornej debate relatívne málo spomínané. Ide pritom o podstatný aspekt dezinformácií, ktorý k tejto problematike neodmysliteľne patrí. Debata by sa mala uberať smerom k definovaniu základných rámcov a otázok spojenými s nákladmi, ktoré dezinformácie a s nimi spojené fenomény prinášajú do našej spoločnosti. Taktiež je podstatná realizácia zhodnotenia a analýzy ekonomických škôd spôsobených dezinformáciami ako aj nákladov spoločnosti pre boj voči dezinformáciami. Otázne taktiež je, aká je efektivita vynaložených investícií a aké sú možnosti ich efektívnejšej alokácie.*

III. Panel: Boj proti dezinformáciám – hľadanie synergie

V súčasnosti sa na takmer každom ministerstve, resp. vládnom úrade nachádza nejaký organizačný prvok, zaoberajúci sa otázkami dezinformácií. Okrem toho tiež v mimovládnej sfére, v novinách a čiastočne aj na sociálnych sieťach začali fungovať postupy s cieľom zabrániť, resp. v maximálne možnej miere obmedziť prienik dezinformácií do občianskej spoločnosti. Okrem „represívnych“ krokov je však potrebné zamerať pozornosť na vzdelávanie celej občianskej spoločnosti, od žiakov základných škôl až po seniorov, s cieľom naučiť ich rozpoznávať pravdivú informáciu od fakenews, dezinformácie, či propagandy. Okrem vzdelávania navonok je však potrebné koncentrovať pozornosť aj vo vlastných radoch, teda priamo v štátnych inštitúciách.

Záverečné zhrnutie